

УДК 336.2:330.1.101

С. Е. Коновал
Львівська комерційна академія

ПРО СТРУКТУРУ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ В ПЕРЕХІДНИХ ЕКОНОМІКАХ

© Коновал С. Е., 2002

Розкрито структуру фінансових систем в перехідних економіках. Охарактеризовано основні елементи цієї структури.

The structure of the financial systems in transetive economics is revealed in the article. The characteristics of the main elements of this structure is given.

Фінансова система є складною економічною системою, яка має свої особливості розвитку і функціонування. Як зазначає Л.А. Дробозіна, поняття “фінансова система” є розвитком більш загального поняття “фінанси” [5]. Виділення форм фінансових відносин характеризує відносно відокремлення певних складових фінансів. Сукупність цих складових характеризується як “фінансова система”. Як і будь-яка інша система, вона є не простим набором, а сукупністю взаємопов’язаних елементів, що мають однорідні ознаки.

Фінансова система загалом є сукупністю різних сфер та аспектів фінансових відносин, у процесі яких створюються та використовуються грошові фонди. Такого трактування дотримуються більшість учених-економістів [2, 3, 4 та ін.]. Разом з тим, у трактуванні поняття “фінансова система” зустрічаються різні погляди серед вітчизняних і зарубіжних учених-економістів. Так, Л.А. Дробозіна вважає, що “фінансова система – це система форм і методів утворення, розподілу і використання фондів грошових коштів держави і підприємств” [5]. На наш погляд, таке трактування звужує суть фінансової системи до поняття фінансового механізму, який по суті є складовим елементом фінансової системи і містить сукупність організаційних форм фінансових відносин.

В.Н. Суторміна, В.М. Федосов, Н.С. Рязанова [1] характеризують сукупність фінансових відносин як фінансову структуру, яка є частиною економічного базису, на якому будується фінансовий механізм держави як складова надбудови. При цьому фінансова структура несе в собі риси цілісності та субординованості окремих ланок фінансових відносин і категорії, що їх відображають. Дискусія, яка точиться багато років поміж ученими-економістами, привела до визнання того, що у найбільш загальному вигляді всі фінансові відносини поділяються на державні фінанси і фінанси підприємств, об’єднань та корпорацій. Саме вони є основою всіх фінансових відносин, яка виходить з того, що фінанси підприємств обслуговують безпосередньо матеріальне виробництво, де створюються ВВП і національний дохід. Фінансові відносини як основний засіб реалізації функцій фінансів обслуговують насамперед систему економічних зв’язків з боку способу господарювання з властивими йому відносинами, формами і методами впливу на процес виробництва, розподілу і споживання. Тобто фінансові відносини є складовою, а в ринкових умовах – основною складовою господарського механізму, який є зовнішньою формою економічних відносин.

Отже, фінансові відносини інтегрують не тільки базисні відносини, а й певні елементи продуктивних сил і надбудови. Чітке виділення об’єктивних засад і суб’єктивних дій у фінансових відносинах є суттєвим моментом виділення нових структур у таких відносинах при формуванні ринкового механізму.

Об'єктивним атрибутом фінансових відносин є грошові ресурси, які функціонують у процесі відтворення, що визначає суб'єктивні засади їх функціонування. Вони характеризують форми і канали руху грошових потоків, умови і механізм їх формування і використання. Залежно від цього на практиці розмежовують фінансові ресурси (кошти), кредитні ресурси та громадські фонди. Внаслідок такого розмежування в літературі і на практиці виділяють категорію “місцеві фінанси”.

Іншим вихідним положенням є розмежування у фінансових відносинах як економічних, так і організаційних засад. До економічних слід віднести саму основу функціонування фінансів; до організаційних – усю систему фінансових інститутів.

При розмежуванні фінансових відносин важливим є врахування того, що виникнення і розвиток фінансових відносин пов'язані з появою і розгортанням певних форм власності.

Важливим моментом у структуризації фінансових відносин є специфіка їх функціонування, адже фінансові відносини відображають особливості відповідного рівня розвитку суспільства. Якщо в суспільстві відбувається докорінна зміна господарського механізму, то такі ж зміни відбуваються у фінансових відносинах.

Підводячи підсумок розмежування фінансових відносин, можна вважати, що фінансові відносини охоплюють як елементи базису (тобто відносини, що характеризують категорію фінансів), так і елементи надбудови (які пов'язані з способами, формами, методами прояву цих відносин), що поділяються на економічні та організаційні.

Перехід до ринкової економіки характеризується різкою зміною впливу фінансових важелів на процес відтворення. Відбувається дивергенція фінансових відносин як у формуванні централізованих фінансових ресурсів, так і фінансово-господарській діяльності підприємств. Вхідження первинних ланок економіки у ринкові відносини, а також створення різноманітних нових структур вимагає нових елементів і напрямів у фінансових відносинах.

Разом з тим зазначимо, що у зарубіжній літературі поняття фінансової системи розглядається у більшості випадків з точки зору фінансових активів, які циркулюють між суб'єктами будь-якої економічної системи. Фінансова система створює активи, причому як фінансові, так і реальні. У фінансовій системі циркулюють численні фінансові активи у вигляді акцій, облігацій, ф'ючерсних контрактів, страхових полісів. Кредити, які надаються фірмам, перетворюються на реальні активи і залучаються у господарський процес. Тому часом виділяють так звані чисті й валові фінанси.

Фінанси у їх чистому значенні (або власне фінанси) – це тільки цінні папери і відповідні фонди їх формування, руху й використання. Чисті фінанси є основним об'єктом купівлі-продажу на фінансовому ринку. Валові фінанси – це цінні папери у формі акцій, облігацій, сертифікатів тощо, разом з грошовими вкладками у грошово-кредитних установах або готівкою, яка є в наявності і не депонується у банківській системі. Виходячи з цього, роль фінансової системи полягає в тому, що вона є засобом просування заощаджень у реальні інвестиції. У випадках, коли заощадження не спрямовуються фінансовою системою в реальні інвестиції, на фінансових ринках виникає надлишок коштів, на товарних ринках – відсутність попиту на товари, а в масштабах економіки – спричинює кризу збуту, призупинення економічного зростання і ефективності економіки загалом.

Фінансова система забезпечує також механізм сплат розрахунків. У сучасних фінансових системах для обслуговування руху грошей використовують банківську систему, клірингові доми, каси, касові автомати, пластикові картки тощо. Вона забезпечує посередництво в обмінних операціях, зокрема, за існуванням фінансових інститутів забезпечується обмін валют різних країн. Якщо ця функція фінансовою системою виконується недосконало, як це спостерігається у деяких нових незалежних державах (визнана назва країн, що утворилися на терені колишнього СРСР), то це приводить до

уникнення системи офіційних фінансових каналів, тінізації обмінних операцій, створення особливого курсу “чорного” ринку.

Фінансова система забезпечує створення засобів збереження багатства через облігації, акції, депозитні сертифікати, які, на відміну від реальних активів, не зношуються і не старіють.

Фінансова система сприяє стабілізації економіки та реалізації урядом фінансової політики. У фінансових системах відбувається регулювання обсягів грошової маси, керування процесами розширення або згорання виробництва, залучення інвестицій, міжнародних кредитів, опосередковано сприяють розвиткові торгівлі з іншими державами або захищають національні ринки. На мікрорівні відбувається регулювання процесів стимулювання суб’єктів підприємництва щодо інвестування коштів, розширення або звуження межі своєї виробничої активності, операцій з валютою тощо. Фінансова система не є статичною, в ній постійно відбувається рух потоків фондів з інтенсивністю, яка значно більша за інтенсивність потоків фондів в інших економічних системах та ринках.

Становлення й одночасне вдосконалення фінансових відносин в Україні є одним із найскладніших процесів формування ринкового механізму господарювання.

1. Суторміна В.М., Федосов В.М., Рязанова Н.С. *Фінанси зарубіжних корпорацій*. – К.: Либідь, 1993. – 247 с. 2. *Фінансы / Под ред. А.М. Ковалёвой*. 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 334 с. 3. *Фінансы / Под ред. В.М. Родионовой*. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 432 с. 4. *Фінансы предприятий и отраслей народного хозяйства. Учеб. для студ. вузов по спец. «Фінансы и кредит» / Под ред. Н.Г. Сычева*. – 3-е изд. перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1980. – 415 с. 5. *Фінансы, деньги, кредит: Учебник для студ. эконом. спец. высших учебн. завед. / Под ред. Л.А. Дробозиной*. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1999. – 477 с.

УДК 332.146.2

О.П. Крайник, Є.С. Барвінська

Національний університет “Львівська політехніка”

НОВІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В РЕГІОНІ

© Крайник О.П., Барвінська Є.С., 2002

Розглядаються особливості регуляторної політики як основна складова економічних перетворень на регіональному рівні. Запропоновані необхідні кроки при встановленні порядку заміни діючого або запровадження нового регуляторного акту в сфері підприємницької діяльності.

The special issues of regulatory policy as a main constituent part of economic changes on the regional level are considered. The main steps in changing the existing regulation procedure or putting a new one are proposed.

Успішне продовження економічного реформування економіки України вимагає здійснення ефективної та гнучкої регіональної політики, спрямованої на підвищення життєвого рівня населення кожного регіону. Реалізація регіональної політики передбачає як функціонування регіону в межах загальнодержавного правового поля, так і самостійну діяльність регіонів для